

Digitalni jaz / Digitalna nejednakost

Autorice: Christa Markom, Jelena Tošić, Magdalena Steger

Danas se ljudi moraju nositi s digitalnim svijetom u mnogim vidovima svakodnevnog života. U područjima kao što su zdravstvo, školstvo, bankarstvo, državna uprava i knjižničarstvo upotrebljava se ICT (informacijska i komunikacijska tehnologija), što građanima postaje nužan instrument za korištenje određenih usluga. Da bi to učinili, moraju znati kako pristupiti npr. pregledavanju interneta, e-pošti, blogovima ili društvenim mrežama i time se koristiti. Čak i mnoge tvrtke upotrebljavaju različite oblike ICT-a, pa informatičko znanje postaje uvjet za dobivanje posla. Međutim, nemaju ga svi. Tako se pojavljuje digitalna nejednakost ili digitalni jaz. (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015., S. 73)

Digitalni jaz može se definirati kao:

„...jaz između pojedinaca, kućanstava, poduzeća i geografskih područja na različitim društveno-ekonomskim razinama s obzirom na njihove mogućnosti pristupa ICT-u i na njihovu upotrebu interneta za širok raspon aktivnosti.” (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015., S. 72)

Ovom definicijom autori tvrde da digitalna nejednakost ne postoji samo među pojedincima nego i među zemljama, što je važno imati na umu kada se raspravlja o digitalnom jazu. Drukčije ga definira NTIA (Nacionalna uprava za telekomunikacije i informacije američkog Ministarstva trgovine) i opisuje digitalni jaz kao:

„...podjelu između onih koji imaju pristup novim tehnologijama i onih koji nemaju”. (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015., S. 73)

Pri određivanju digitalnog jaza treba naglasiti da ljudi s niskim socioekonomskim statusom često rjeđe sudjeluju u digitaliziranom svijetu i stoga imaju manje koristi od njega. U sklopu ove definicije poseban je fokus na socioekonomskom statusu. Koristeći se zdravstvenom skrbi kao primjerom, neki znanstvenici vide digitalni jaz kao prepreku pristupu digitalnoj zdravstvenoj opskrbi (Müller, Wachtler i Lampert, 2020.).

Zillien (2009) se također usredotočuje na društveno-ekonomski status u odnosu na digitalni jaz. Ona opisuje „hipotezu o nedostatku znanja” u kontekstu digitalizacije. Ljudi boljeg društveno-ekonomskog statusa koriste se digitalnim medijima kako bi proširili znanje i dobili informacije. To ne znači da ljudi s niskim društveno-ekonomskim statusom ne stječu znanje putem digitalne tehnologije, ali im često nedostaje kompetencija da se nose sa složenošću informacija. To dovodi do veće nejednakosti u korištenju digitalnih medija (Zillien, 2009., S. 70-72). Zillien se također poziva na definiciju koju je dala Pippa Norris, koja razdvaja digitalni jaz na tri područja: globalni jaz, društveni jaz i demokratski jaz. Globalna podjela objašnjava razlike u pristupu internetu između društava. Društvena podjela objašnjava jaz između informacijski bogatih i informacijski siromašnih u različitim društvima. Demokratska podjela odnosi se na razlike između onih koji upotrebljavaju digitalne resurse i onih koji se njima ne koriste (Zillien, 2009., S. 90-92). To ne objašnjava razvoj događaja u prilično „bogatim” zemljama ili kulturama u kojima istraživanja često pronalaze određenu razinu oklijevanja u usvajanju tehnoloških inovacija (usp. Fischer 2012).

Korištenje digitalne tehnologije može se podijeliti na „prvu razinu” ili „digitalni jaz prvog reda” i na „drugu razinu” ili „digitalni jaz drugog reda”. Prvi se odnosi na jaz u pristupu, u smislu opće upotrebe interneta ili učestalosti korištenja. Drugi se odnosi na korištenje, vještine i pismenost

s obzirom na internetsku tehnologiju (Friemel, 2016.), (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015.). Müller, Wachtler i Lampert (2020) također se odnose na ove dvije razine, ali dodaju i treću. Oni objašnjavaju razlike u korištenju digitalne tehnologije za poboljšanje zdravlja pojedinca (Müller, Wachtler i Lampert, 2020., S. 186).

Cilj digitalizacije trebao bi podrazumijevati da svatko može stvarati, pristupiti, koristiti i dijeliti informacije putem digitalnih sredstava. Tijekom godina razumijevanje novih tehnologija evoluiralo je od posjedovanja računala do pristupa internetu i korištenja širokopojasne veze. Danas se ponajprije odnosi na korištenje online medija (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015.).

Istraživanja su pokazala da postoji jaz između europskih zemalja s obzirom na cilj digitalizacije. U Rumunjskoj se, primjerice, samo 45 % stanovništva redovito koristi internetom, dok je u Luksemburgu 93 % redovitih korisnika. Razlog je, među ostalim, društvenoekonomska neravnoteža, koja se očituje u razlikama u prihodima, dobi i obrazovanju. Obrazovanje umnogome utječe na korištenje ICT-a. Ljudi s visokim obrazovanjem skloni su više upotrebljavati ICT u profesionalnim i osobnim područjima, a također imaju manje problema sa složenošću tehnologije (Cruz-Jesus, Vicente, Bacao i Oliveira, 2015., S. 72-73).

Osim obrazovnog statusa postoji i razlika između dobnih skupina. Dok je obrazovni status važan čimbenik za mlađi naraštaj, drugi utjecaj pojavljuje se kada se govori o naraštaju osoba starijih od 65 godina. U toj dobi društveno okruženje ima veći utjecaj na digitalnu uključenost ili isključenost, kao što pokazuju prijašnja komunikacijska istraživanja (Fulk i sur., 1990.). U tom kontekstu literatura također govori o „sivoj podjeli“ (digitalni dobní jaz). Starije osobe imaju tendenciju više se koristiti digitalnim uslugama ako ih motiviraju obitelj i prijatelji (Friemel, 2016, S. 313-314), a to se može vidjeti u smislu društvenog kapitala. U ovoj dobnj skupini čak je važniji od ekonomskog kapitala. Friemel (2016) je pokazao da društveni kapital ne samo da utječe na korištenje interneta nego je i njegov glavni čimbenik.

Literatura

Cruz-Jesus, F., Vicente, M. R., Bacao, F., & Oliveira, T. (2015). The education-related digital divide: An analysis for the EU-28. *Computers in Human Behaviour*, S. 72-82.

Fischer, H. (2012). Know Your Types! Konstruktion eines Bezugsrahmens zur Analyse der Adoption von E-Learning-Innovationen in der Hochschullehre. Dissertation, Uni Bergen.

Friemel, T. (2016). The digital divide has grown old: Determinants of a digital divide among seniors. *new media & society*, S. 313-331.

Fulk, J. , Schmitz, J. & Steinfield, C. (1990): A social influence model of technology use. In: J. Fulk & C. Steinfield (Eds.): Organizations and communication technology. Newbury Park: SAGE.

Müller, A. C., Wachtler, B., & Lampert, T. (2020). Digital Divide-Soziale Unterschied in der Nutzung digitaler Gesundheitsangebote. *Bundesgesundheitsblatt*, S. 185-191.

Zillien, N. (2009). *Digitale Ungleichheit: Neue Technologien und alte Ungleichheit in der Informations- und Wissensgesellschaft*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.